

บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล The role of education for digital citizenship development

พัชร์วิภา โปธีศรี*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอบทบาทสำคัญของการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลตามมุมมองทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมพบว่า

1. การศึกษามีบทบาทในฐานะกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและการควบคุมสังคม การศึกษามีข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่หน้าที่ 4 ประการประกอบด้วย การกำหนดและแสวงหาวิถีทางบรรลุดุลยภาพ ประสงค์ การปรับให้เข้ากับสถานการณ์ การประสานกลมกลืนกันหรือบูรณาการ การสร้างความเฉื่อยเพื่อลดความขัดแย้งและการควบคุมสังคม

2. การศึกษามีบทบาทต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล ประกอบด้วย 3 มิติ คือ มิติที่ 1 ด้านการเคารพสิทธิของบุคคลอื่น ประกอบด้วย ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณ ด้านการเข้าถึงและสิทธิที่เท่าเทียมกันในการใช้อินเทอร์เน็ต ด้านกฎหมายและการละเมิดสิทธิในการใช้อินเทอร์เน็ต มิติที่ 2 ด้านความรู้ ประกอบด้วย ด้านความรู้และทักษะในการสื่อสาร ด้านการรู้เท่าทันสื่อเพื่อเรียนรู้ถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี ด้านความรู้ในเชิงพาณิชย์เพื่อการติดต่อซื้อขายออนไลน์ตามกติกา มิติที่ 3 ด้านการปกป้องความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย ประกอบด้วย ด้านความถูกต้องและความรับผิดชอบในการใช้ ด้านความปลอดภัยในการใช้เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัว ด้านการดูแลสุขภาพกายและใจเพื่อป้องกันผลกระทบจากโลกดิจิทัล

คำสำคัญ : บทบาทการศึกษา/ การพัฒนา/ พลเมืองดิจิทัล

Abstract

This article aimed to provides the important role of education for digital citizenship development based on Structural-Functionalism perspective follow as :

1.The role of education *as a process socialization and social control and there are four functional imperatives of education components* 1) Adaptation 2) Goal Attainment 3) Integration 4) Latency

2. The role of education *for digital citizenship development consisted of three major :* 1) respect (digital Etiquette, Digital Access, Digital Law) 2) Educate (Digital Communication, Digital Literacy, Digital Commerce) 3) Protect (Digital Rights & Responsibilities, Digital Security : self-protection, Digital Health & Wellness)

Keywords : Role of Education/ Development/ Digital Citizenship

*อาจารย์ ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทนำ

การวิเคราะห์บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาท่ามกลางยุคดิจิทัลนั้นต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตทุกมิติทั้งโลกแห่งความจริงและเสมือนจริงที่เชื่อมโยงมนุษย์ให้มีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างรวดเร็วส่งผลให้สถานภาพของมนุษย์ต่อการเป็นสมาชิกของสังคมไม่ได้จำกัดเพียงเฉพาะความเป็นพลเมืองที่ถูกแบ่งตามเส้นเขตแดนของแต่ละประเทศแต่ได้ขยายขอบเขตสู่ “ความเป็นพลเมืองดิจิทัล” (Digital Citizenship) ซึ่งต้องเป็นผู้ที่คำนึงถึงบรรทัดฐานของพฤติกรรมอันถูกต้องและเหมาะสมเมื่อใช้เทคโนโลยี (Ribble & Bailey, 2004) ดังนั้นการจัดการศึกษาท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลงผ่านมุมมองที่ครอบคลุมทุกมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้จากศาสตร์ “พัฒนศึกษา” (Development Education) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของศึกษาศาสตร์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศโดยสาระธรรมชาติแล้วมีความคาบเกี่ยวกับสาขาวิชาต่างๆหลายสาขา จึงมีลักษณะเป็นพหุวิทยาการ (Multi-disciplinary) กล่าวคือมีการประยุกต์หลักการทฤษฎีและวิธีการของศาสตร์หลายสาขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมวิทยา มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ และรัฐศาสตร์ มาใช้ประกอบกันเป็นอันมาก (วิจิตร ศรีอำน, 2524, หน้า 7) และในบทความนี้ได้นำทฤษฎีทางสังคมวิทยาคือ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมมาเป็นกรอบการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล ดังที่พลาโตกล่าวไว้ว่า “ถ้าพลเมืองมีการศึกษาดีเขาจะสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ได้เป็นอย่างดีและสามารถเผชิญเหตุฉุกเฉินต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ถ้าระบบการศึกษาดีแล้วการพัฒนาปรับปรุงสิ่งใดก็ตามย่อมทำได้โดยง่าย แต่ถ้ารัฐทอดทิ้งการศึกษาเสียแล้วไม่ว่ารัฐจะทำการสิ่งใดย่อมไม่บังเกิดผล” (เพลโต อ้างถึงใน Schofield, 1972, p. 31) นั้นแสดงให้เห็นว่าในยุคของการสื่อสารไร้พรมแดนในยุคดิจิทัล (Digital Age) ที่ปัจจุบันทุกสรรพสิ่งบนอินเทอร์เน็ต (Internet of Things : IoT) การศึกษาจึงมีบทบาทอย่างยิ่งทำให้เกิดชุมชนโลกของการเรียนรู้อย่างไร้ขีดจำกัด และก้าวสู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัลได้อย่างสมบูรณ์

ความสำคัญของการศึกษา

“พืชของงามโดยการเพาะปลูก มนุษย์เจริญงอกงามได้โดยการศึกษา (Plants are improved by cultivation, and men by education)” (Jean Jacques Rousseau, 1976, p. 6)

การตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาได้ปรากฏชัดในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ประกาศโดยองค์การสหประชาชาติตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) โดยการกำหนดความสำคัญของการศึกษาไว้ในข้อ 26 แห่งปฏิญญาสากลว่า

(1) ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะต้องให้เปล่าอย่างน้อยในชั้นประถมศึกษา และการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน การประถมศึกษาจะต้องเป็นการบังคับ การศึกษาทางเทคนิคและวิชาชีพจะต้องเปิดโดยทั่วไป และการศึกษาขั้นสูงขึ้นไปก็จะต้องเปิดให้ทุกคนเข้าโดยเสมอภาคตามพื้นฐานแห่งคุณวุฒิ”

(2) การศึกษาจะจัดไปในทางพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ ยังความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและความมั่นคงแห่งอิสรภาพ จะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ขันติธรรมและมิตรภาพระหว่างบรรดาประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติหรือศาสนา และจะต้องส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติเพื่อการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ

(3) บิดา มารดา มีสิทธิเบื้องต้นที่จะเลือกชนิดของการศึกษาอันจะให้แก่บุตรของตน

จะเห็นได้ว่าการกำหนดให้ “การศึกษา” เป็นสิทธิประการหนึ่งของมนุษยชน จึงเป็นการยืนยันและการยอมรับถึงความสำคัญของการศึกษาในระดับสากล ส่วนระดับชาตินั้นพบว่าประเทศไทยกำหนดเรื่องการศึกษาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติการจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คุณธรรม จัดใหม่กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาระบบวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

จากบทบัญญัติตามมาตรานี้ได้ส่งผลต่อการกำหนดกฎหมายหลักทางการศึกษาหรือพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งล้วนเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาต่อการพัฒนาทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ

ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship)

การมีปฏิสัมพันธ์และการรวมกลุ่มทางสังคมของมนุษย์ยุคดิจิทัลที่อินเทอร์เน็ตสามารถเชื่อมต่อกันทั่วทุกมุมโลกจนกล่าวได้ว่า “Internet of Things : IoT” ทำให้โลกแทบจะหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน ส่งผลให้นิยาม “ความเป็นพลเมือง” ที่สอดคล้องความจริงนั้นต้องขยายขอบเขตออกไปจากอดีตที่จำกัดเพียงคนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน กลายเป็นพลเมืองที่อาศัยอยู่ทั่วโลกทั้งมิติในโลกแห่งความจริงและโลกดิจิทัล ซึ่งต้องมีแบบแผนพฤติกรรมต่อการมีปฏิสัมพันธ์บนบรรทัดฐานของสังคมในฐานะความเป็นพลเมืองดิจิทัลเช่นกัน

“ความเป็นพลเมืองดิจิทัล” หมายถึงผู้ที่คำนึงถึงบรรทัดฐานของพฤติกรรมอันถูกต้องและเหมาะสมเมื่อใช้เทคโนโลยีมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโลกดิจิทัลบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจริยธรรม (Ribble & Bailey, 2004) และในปี ค.ศ. 2007 Ribble & Bailey ได้จำแนกองค์ประกอบของพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลออกเป็น 9 องค์ประกอบ ต่อมาได้ศึกษาวิจัยเพิ่มเติมและได้จัด 9 ประกอบนั้นเป็น 3 มิติดังนี้ (Ribble & Bailey, 2007)

มิติที่ 1 ด้านการเคารพสิทธิของบุคคลอื่น (respect) ประกอบด้วย

1. ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณ (Digital Etiquette)
2. ด้านการเข้าถึงและสิทธิที่เท่าเทียมกันในการใช้อินเทอร์เน็ต (Digital Access)
3. ด้านกฎหมายและการละเมิดสิทธิในการใช้อินเทอร์เน็ต (Digital Law)

มิติที่ 2 ด้านความรู้ (educate) ประกอบด้วย

4. ด้านความรู้และทักษะในการสื่อสาร (Digital Communication)
5. ด้านการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อเรียนรู้ถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี (Digital Literacy and)
6. ด้านความรู้ในเชิงพาณิชย์ เพื่อการติดต่อซื้อขายออนไลน์ตามกติกา (Digital Commerce)

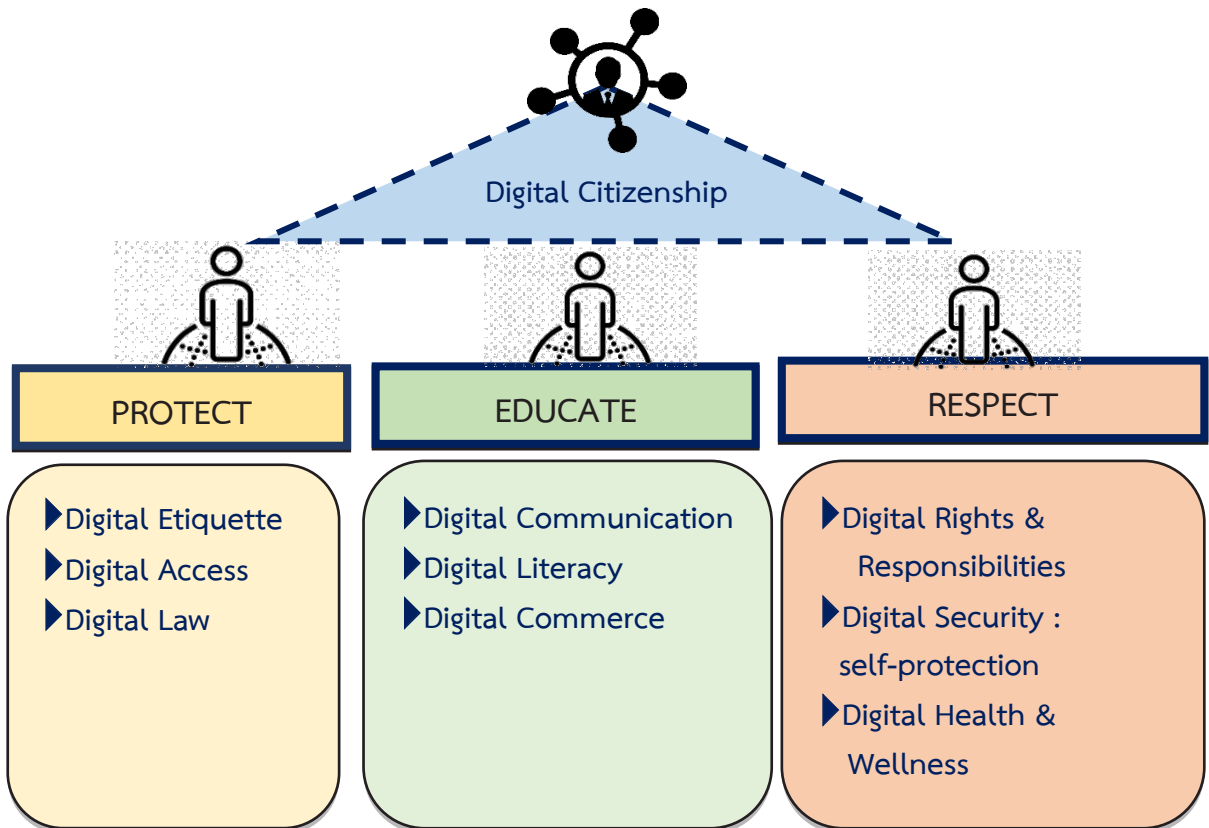
มิติที่ 3 ด้านการปกป้องความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย (protect) ประกอบด้วย

7. ด้านความถูกต้องและความรับผิดชอบในการใช้ (Digital Rights & Responsibilities)

8. ด้านความปลอดภัยในการใช้เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัว (Digital Security : self-protection)
9. ด้านการดูแลสุขภาพกายและใจเพื่อป้องกันผลกระทบจากโลกดิจิทัล (Digital Health &

Wellness)

สามารถสรุปนิยามความเป็นพลเมืองดิจิทัลทั้ง 3 มิติ ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงมิติที่เป็นองค์ประกอบของพลเมืองดิจิทัล

นอกจากนี้ในประเทศไทยได้มีนักวิชาการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองดิจิทัล โดย วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (2561, หน้า 20-22) ได้แบ่งความเป็นพลเมืองออกเป็น 3 แนวคิดหลักประกอบด้วย

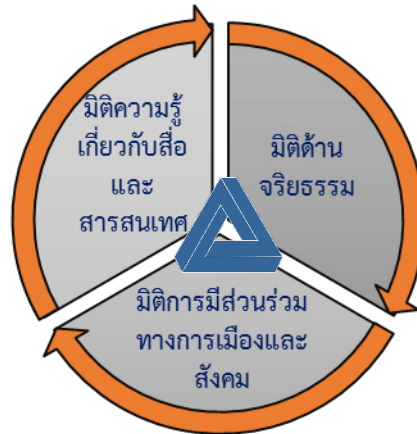
1. ความเป็นพลเมืองชาติตามชนบ (traditional citizenship) แนวคิดความเป็นพลเมืองแบบเดิมนั้นให้ความสำคัญกับ “การเป็นสมาชิกภายใต้กฎหมายของชาติที่ตนสังกัด” หรือที่เรียกว่า “ความเป็นพลเมืองภายใต้กฎหมาย” (legal citizenship)

2. ความเป็นพลเมืองโลก (global citizenship) แนวคิดความเป็นพลเมืองโลกตระหนักถึงความเชื่อมโยงและการพึ่งพาอาศัยกันในระดับโลก และมีจิตสำนึกร่วมถึงปัญหาในระดับโลก เช่น ปัญหาโลกร้อน พลเมืองที่อาศัยในสังคมโลกจึงต้องมีความสามารถและความเข้าใจในระดับโลก ตัวอย่างเช่น ความสามารถในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ระหว่างท้องถิ่นกับโลก และทักษะการทำงานร่วมกับผู้คนที่มีความแตกต่างทั้งในเชิงภาษา วัฒนธรรม และเชื้อชาติ

3. ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship) แนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลพูดถึงความสามารถในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อมีส่วนร่วมในสังคมเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบและปลอดภัย

การปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารได้เปิดโอกาสและหยิบยื่นความท้าทายใหม่ๆ ให้กับพลเมืองดิจิทัล เราสามารถเข้าถึงข้อมูลโดยไร้ข้อจำกัดเชิงภูมิศาสตร์ เข้าร่วมชุมชนที่มีความสนใจร่วมกัน สร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาและทำให้เสียงของพลเมืองดังขึ้นในสังคม แต่ก็ต้องเผชิญกับความเสี่ยงใหม่ๆ เช่น การสอดแนมความ

เป็นส่วนตัว อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ดังนั้นในฐานะพลเมืองดิจิทัลจึงต้องตระหนักถึงโอกาสและความเสี่ยงในโลกดิจิทัล พัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นในโลกใหม่ และเข้าใจถึงสิทธิและความรับผิดชอบในโลกออนไลน์ ดังนั้นสามารถจำแนกคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดิจิทัลออกเป็น 3 มิติ คือ

ภาพที่ 2 แสดงมิติที่เป็นองค์ประกอบของพลเมืองดิจิทัล

มิติด้านความรู้เกี่ยวกับสื่อและสารสนเทศ พลเมืองดิจิทัลต้องมีความรู้ความสามารถในการเข้าถึง การใช้ สร้างสรรค์ ประเมิน สังเคราะห์ และสื่อสารข้อมูลข่าวสารผ่านเครื่องมือดิจิทัล เช่น คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ได้อย่างเชี่ยวชาญ รวมถึงทักษะในการรู้คิดขั้นสูง เช่น ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งจำเป็นต่อการเลือก จัดประเภท วิเคราะห์ ตีความ และเข้าใจข้อมูลข่าวสาร

มิติด้านจริยธรรม พลเมืองดิจิทัลจะใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างปลอดภัย มีความรับผิดชอบ และมีจริยธรรมได้อย่างไร พลเมืองที่จะต้องรู้จักคุณค่าและจริยธรรมจากการใช้เทคโนโลยี ต้องตระหนักถึงผลพวงทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เกิดจากการใช้อินเทอร์เน็ต รวมถึงรู้จักสิทธิและความรับผิดชอบออนไลน์ อาทิ เสรีภาพในการพูด การเคารพทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่น และการปกป้องตนเองและชุมชนจากความเสี่ยงออนไลน์ เช่น การกลั่นแกล้งออนไลน์ ภาพลามกอนาจารเด็ก สแปม เป็นต้น

มิติด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม พลเมืองดิจิทัลต้องรู้จักใช้ศักยภาพของอินเทอร์เน็ตในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อินเทอร์เน็ตเป็นได้ทั้งเครื่องมือเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบ เช่น รัฐบาลใช้อินเทอร์เน็ตในการรับฟังความเห็นของประชาชนก่อนออกกฎหมาย การลงคะแนนเสียงอิเล็กทรอนิกส์ (e-Voting) หรือการยื่นคำร้องออนไลน์ (online petition) (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, 2561:21-22)

จากข้อมูลที่น่าเสนอข้างต้น บทความนี้จึงจำแนกองค์ประกอบของพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลนั้นแบ่งออกเป็น 3 มิติ 9 องค์ประกอบย่อยมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล ดังนี้ มิติที่ 1 ด้านการเคารพสิทธิของบุคคลอื่น ประกอบด้วย ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณ ด้านการเข้าถึงและสิทธิที่เท่าเทียมกันในการใช้อินเทอร์เน็ต ด้านกฎหมายและการละเมิดสิทธิในการใช้อินเทอร์เน็ต มิติที่ 2 ด้านความรู้ ประกอบด้วย ด้านความรู้และทักษะในการสื่อสาร ด้านการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อเรียนรู้ถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี ด้านความรู้ในเชิงพาณิชย์เพื่อการติดต่อซื้อขายออนไลน์ตาม

กติกามิตรีที่ 3 ด้านการปกป้องความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย ประกอบด้วย ด้านความถูกต้องและความรับผิดชอบในการใช้ ด้านความปลอดภัยในการใช้เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัว ด้านการดูแลสุขภาพกายและใจเพื่อป้องกันผลกระทบจากโลกดิจิทัล

การวิเคราะห์บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลตามมุมมองของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-Functionalism)

การศึกษาและการพัฒนานั้นล้วนมีเป้าหมายคือการสร้างความเจริญเพื่อความสุขในการดำรงชีวิต จนมีคำกล่าวที่ว่า “กระบวนการพัฒนาเป็นกระบวนการการศึกษาชนิดหนึ่ง (The development process is an educational process)” และปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาบรรลุผลได้เป็นอย่างดีนั้น ย่อมเกิดจากการทำความเข้าใจพฤติกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ ดังนั้นบทความนี้จึงนำทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์เพื่อเสนอมุมมองจากทฤษฎีหลักทางสังคมวิทยา ซึ่งได้ศึกษาทฤษฎีนี้จากซินตา รักษ์พลเมือง (2557, หน้า 44-64) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีหลักทางสังคมวิทยาที่พัฒนาจากแนวคิดอินทรีย์นิยมของ ออกัสต์ กองต์ เฮร์เบิร์ตสเปนเซอร์ และอีมีล เดอร์ไคม์ โดยมุ่งวิเคราะห์สังคมเชิงสถิต (social statics) โดยสมมุติว่าสังคมอยู่ในสภาพนิ่งเพื่อที่จะได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับสัมพันธ์สภาพของส่วนต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นสังคมซึ่งเรียกว่า “โครงสร้าง” ของสังคมหรือ structure of society อันมีความหมายกว้างกว่าคำว่า social structure และส่วนย่อยของสังคมก็มีหน้าที่ต่างๆ อย่างเป็นระบบเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมอันเป็นเป้าหมายของแต่ละสังคม ในทัศนะของสำนักนี้สังคมจึงเป็นระบบกระทำ (an operating system) ชนิดหนึ่งซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยหลายระบบ ระบบย่อยในระบบสังคมนี้ต่างปฏิบัติหน้าที่ในส่วนของตนตามความถนัด แต่ก็ต้องมีความสอดคล้องกับการทำหน้าที่ของระบบย่อยอื่นๆ เพื่อการคงอยู่ของส่วนร่วมทั้งหมดจึงจะทำให้สังคมดำรงอยู่ได้

แนวคิดของนักวิชาการกลุ่มทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมที่มีอิทธิพลต่อการศึกษามากที่สุดโดยเฉพาะช่วงศตวรรษ 1970 คือแนวคิดของ ทัลคอตต์ พาร์สัน (Talcott Parsons) ศาสตราจารย์ทางสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่สนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับโครงสร้างของสังคม การศึกษาในทัศนะนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม ขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลจากสังคมด้วย ตัวแทนของการศึกษาอันมีโรงเรียนวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นต้น ย่อมต้องสนองต่อความจำเป็นของสังคม แต่นักคิดในทฤษฎีนี้ยืนยันว่าโครงสร้างสังคมมีลักษณะสถิตและพฤติกรรมของสังคมมีรูปแบบที่แน่นอน ดังนั้นระบบการศึกษาจึงต้องมีส่วนรับผิดชอบในการดำรงรักษาสถานภาพเดิม (Status quo) และทำหน้าที่บางประการที่กำหนดไว้อย่างแน่นอน การวิเคราะห์หน้าที่ของระบบการศึกษาและความสำเร็จตามความมุ่งหมายในหน้าที่จะทำให้เข้าใจในประเด็น

1. ธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับองค์การสังคมอื่นๆ
2. วิถีทางที่บุคคลจะได้รับการศึกษาให้แสดงออกในบริบทของการศึกษา
3. คุณค่าของการศึกษาต่อการดำรงรักษาและการพัฒนาส่วนประกอบของโครงสร้างสังคม
4. วิธีการขั้ประเด็นและแก้ไขการไม่ทำหน้าที่ (dysfunction) ของการศึกษาและความวุ่นวายในสังคม

ซึ่งเกี่ยวกับการทำหน้าที่นั้น สำหรับส่วนที่เกี่ยวกับการทำหน้าที่นักคิดแนวโครงสร้างหน้าที่นิยมเห็นว่าการศึกษามีหน้าที่ต่อไปนี้

4.1 การขัดเกลาทางสังคมเยาวชนโดยการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมและให้ยอมรับค่านิยมบรรทัดฐาน ความเชื่อและทัศนคติที่ยึดถือมาตามประเพณี ซึ่งสำนักคิดนี้เห็นว่าไม่อาจปล่อยให้ครอบครัวทำหน้าที่ขัดเกลาสมาชิกสังคมเพียงสถาบันเดียว โรงเรียนและสถาบันการศึกษาอื่นจะต้องร่วมกระบวนการนี้กับครอบครัวด้วย

- 4.2 การสั่งสอนความรู้ ภาษา ทักษะ วิธีการประเมินค่าและตัดสินสิ่งต่างๆ
- 4.3 การคัดเลือกและจัดเตรียมเยาวชนสำหรับการทำบทบาททางสังคมในฐานะผู้ใหญ่ในอนาคต
- 4.4 การเป็นกลไกควบคุมทางสังคมที่สำคัญ เช่น การสอนให้ยอมรับและทำตามคำสอนของศาสนา เชื่อมมั่นในแนวทางการปกครองของสังคม
- 4.5 การส่งเสริมพัฒนาการด้านบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งในอุดมคติแล้วการศึกษาจะช่วยให้บุคคลแต่ละคนพัฒนาไปได้จนเต็มศักยภาพ
- 4.6 การส่งเสริมการเลื่อนฐานะทางสังคม เพื่อที่ว่าคนที่ได้รับการศึกษาจะได้สถานภาพทางอาชีพที่สูงขึ้น รวมทั้งมรเกียรตินิยมในสังคมสูงด้วย

นอกจากนี้เพื่อทำความเข้าใจการทำหน้าที่ของระบบต่างๆในสังคม พาร์สันได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสถาบันทางสังคม (Social Institutionalization) ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลมีบทบาทต่างๆ กันอันเป็นผลจากบรรทัดฐานทางสังคม และพาร์สันส์มองสังคมว่าเป็นระบบกระทำการประเภทหนึ่งประกอบด้วยระบบย่อยต่างๆ ที่ยึดเหนี่ยวสัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงอาจเริ่มจากความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยๆ ซึ่งก่อให้เกิดโครงสร้างที่มีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันและสังคมมีหน้าที่ต่อเนื่องและประสานกันเพื่อเป้าหมายเดียวกันคือความอยู่รอดของสังคมส่วนรวม และได้วิเคราะห์ธรรมชาติของระบบกระทำการต่างๆ แล้วเห็นว่าระบบมี “ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่” (Functional Imperatives) หรือ GAIL ซึ่งนำมาเป็นกรอบการวิเคราะห์ในบทความนี้ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ (Functional Imperatives) หรือ GAIL วิเคราะห์ธรรมชาติระบบสังคมว่าระบบต่างๆ มีข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ คือการสร้างบูรณาการระหว่างระบบบุคลิกภาพ วัฒนธรรม และสังคม ซึ่งหากระบบกระทำการจะดำรงอยู่ได้โดยสามารถรักษาคุณภาพและบรรลุข้อจำเป็นเชิงหน้าที่ได้แล้ว ต้องแก้ปัญหาสำคัญสี่ประการประกอบด้วย การกำหนดและแสวงหาวิถีทางบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal Attainment : G) การปรับให้เข้ากับสภาพการณ์ (Adaptation : A) การประสานกลมกลืนกันหรือบูรณาการ (Integration : I) การสร้างความเฉื่อยเพื่อลดความขัดแย้งและการควบคุมสังคม (Latency : L) ซึ่งเรียกรวมๆ ว่า GAIL หรือ LIGA ดังรายละเอียดต่อไปนี้

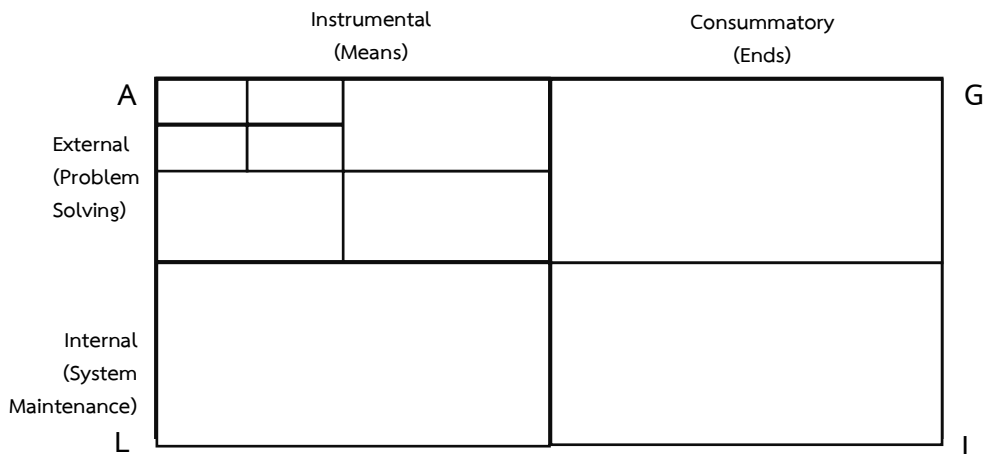
1. การกำหนดและแสวงหาวิถีทางบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal Attainment) วัตถุประสงค์ของระบบอาจเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ภายนอก หรือเป็นวัตถุประสงค์ภายในที่มุ่งให้ระบบย่อยคงอยู่และทำหน้าที่ตามกำหนด การบรรลุวัตถุประสงค์คือ การดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางโดยวิธีการจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ของจุดประสงค์ต่างๆ ของระบบ รวมทั้งการสรรหาทรัพยากรให้ระบบเพื่อทำการให้บรรลุจนสุดทายหรือเป้าหมายนั้นๆ การบรรลุวัตถุประสงค์ของการเป็นระบบที่จะต้องไม่ขัดกับมูลเหตุจูงใจ ความประสงค์และความสามารถของสมาชิกอย่างรุนแรงโดยที่ระบบย่อยจะต้องทำหน้าที่ของตนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษาระบบใหญ่ เป้าหมายของระบบใหญ่นั้นจะถูกถ่ายทอดและควบคุมให้สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตาม โดยปกติสถาบันสังคมที่ช่วยทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันการเมือง

2. การปรับให้เข้ากับสถานการณ์ (Adaptation) ระบบใหญ่และระบบย่อยในสังคมต้องปรับตัวให้เข้ากัน ขณะเดียวกันระบบกระทำการนี้ยังต้องปรับตนให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมอีกด้วย การปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมจึงเป็นกระบวนการรวบรวมสรรหาวิธีและสิ่งจำเป็นต่างๆ จากสภาพแวดล้อมแล้วแจกแจงสิ่งจำเป็นเหล่านี้ให้เข้ากับระบบ เพื่อช่วยให้การดำเนินการต่างๆ บรรลุจุดหมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การไขความคึดอย่างมีเหตุผล สถาบันสังคมที่ช่วยทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจ

3. การประสานกลมกลืนกันหรือบูรณาการ (Integration) หมายถึง ความสามารถของระบบในการแสวงหาวิถีทางสร้างความปรองอมกันอันเดียวกันภายในระบบ สามารถประสานระบบย่อยๆ ที่แตกต่างกันให้อยู

ภายในระบบใหญ่ รวมทั้งทำให้สมาชิกแต่ละคนกลมกลืนเข้ากันอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นความพยายามที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายเต็มที่ สถาบันที่ช่วยทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ครอบครัว หรือการเมือง

4. การสร้างความเหนียวเพื่อลดความขัดแย้งและการควบคุมสังคม (Latency) คือ การดำรงรักษาแบบแผนภายในเกี่ยวกับค่านิยมรวมของสังคม มีประเด็นที่เกี่ยวข้องของ 2 ประเด็น คือ การรักษาแบบแผน (pattern maintenance) หมายถึงการขัดเกลาให้สมาชิกในสังคมมีคุณลักษณะที่เหมาะสม มีทักษะจำเป็นสำหรับการทำตามบทบาทที่กำหนดตามค่านิยมรวมในสังคม และการจัดการความตึงเครียด (Tension management) หมายถึงการแก้ไขความตึงเครียดและการขัดแย้งระหว่างสมาชิกในระบบและระหว่างระบบย่อย อันจะเป็นเหตุลุลงไปจนกระทั่งสังคมใหญ่ไม่อาจอยู่ได้ สถาบันที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันศาสนา สถาบันทางกฎหมาย ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ระบบสังคมและข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ตามแนวคิด ชนิตา รักษ์พลเมือง (2557, หน้า 54)

จากแนวคิดข้อจำเป็นเชิงหน้าที่ของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมสามารถนำมาวิเคราะห์บทบาทของการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลได้ดังนี้

บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล : การกำหนดและแสวงหาวิถีทางบรรลุวัตถุประสงค์ การศึกษาต้องแสดงบทบาทในการกำหนดและแสวงหาวิถีทางบรรลุวัตถุประสงค์ตามข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่เพื่อการทำหน้าที่ถ่ายทอดเป้าหมายแก่สังคม โดยการกำหนดกลยุทธ์การสร้างความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่คำนึงถึงบรรทัดฐานของพฤติกรรมอันถูกต้องและเหมาะสมเมื่อใช้เทคโนโลยีมีส่วนร่วมในกิจกรรมบนโลกดิจิทัล ดังเช่นแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้กำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนา 6 ด้าน (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559) ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลประสิทธิภาพสูงให้ครอบคลุมทั่วประเทศ จะมุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล ประสิทธิภาพสูง ที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้แบบทุกที่ทุกเวลา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล จะกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศโดยผลักดันให้ภาคธุรกิจไทยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการลดต้นทุน การผลิตสินค้าและบริการ เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ ตลอดจนพัฒนาไปสู่การแข่งขันเชิงธุรกิจรูปแบบใหม่ในระยะยาว

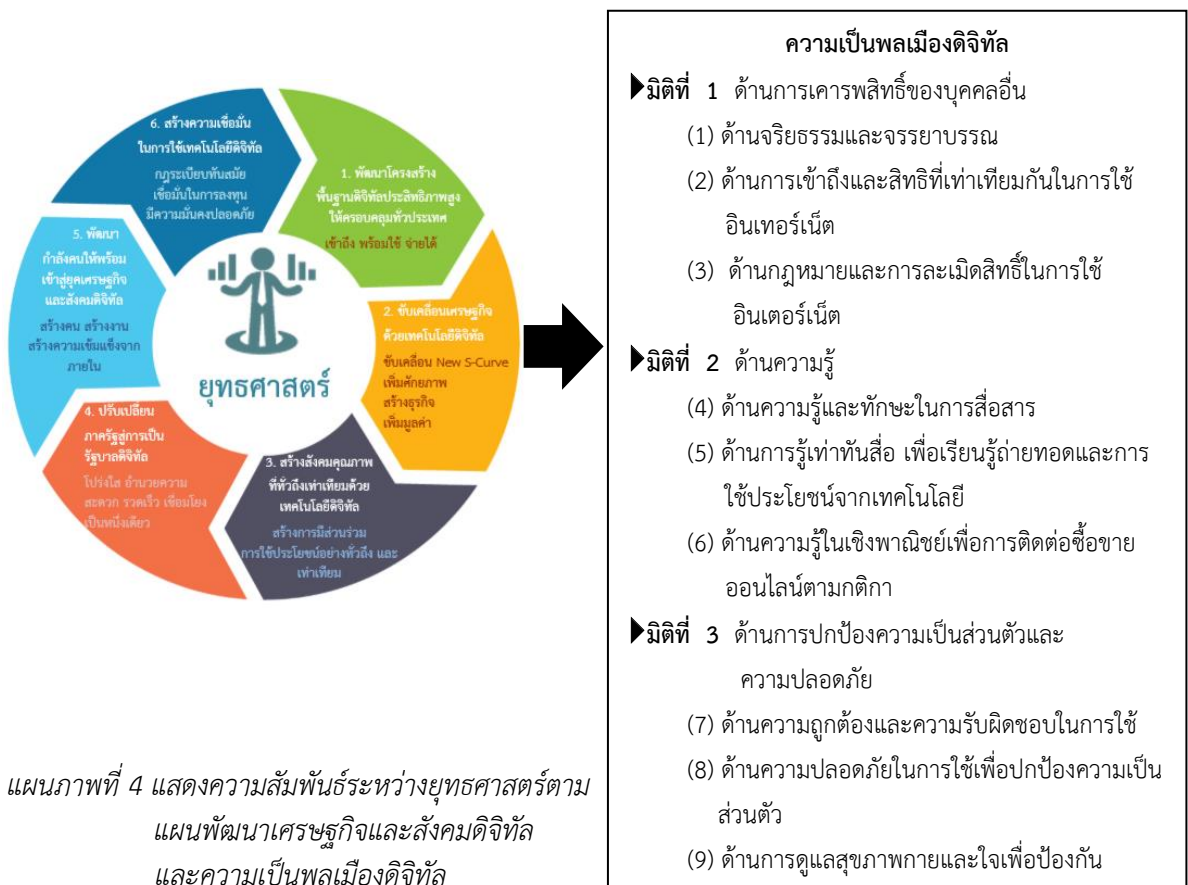
ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างสังคมคุณภาพที่ทั่วถึงเท่าเทียมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล จะมุ่งสร้างประเทศไทยที่ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเกษตรกร ผู้ที่อยู่ในชุมชนห่างไกล ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสและคนพิการ สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากบริการต่างๆ ของรัฐผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ปรับเปลี่ยนภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล จะมุ่งใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการของหน่วยงานรัฐ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้เกิดบริการภาครัฐในรูปแบบดิจิทัลที่ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ พื้นที่ และภาษา นำไปสู่การหลอมรวมการทำงานของภาครัฐเสมือนเป็นองค์กรเดียว

ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนากำลังคนให้พร้อมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล จะให้ความสำคัญกับการพัฒนากำลังคน วิทยาลัยอาชีวศึกษาทุกสาขาอาชีพ ทั้งบุคลากรภาครัฐ และภาคเอกชน ให้มีความสามารถในการสร้างสรรค์ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างชาญฉลาดในการประกอบอาชีพ และการพัฒนาบุคลากรในสาขาเทคโนโลยีดิจิทัล โดยตรงให้มีความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับมาตรฐานสากล

ยุทธศาสตร์ที่ 6 สร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จะมุ่งเน้นการมีกฎหมาย กฎระเบียบ กติกาและมาตรฐานที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัยและสอดคล้องกับหลักเกณฑ์สากล เพื่ออำนวยความสะดวก ลดอุปสรรค เพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบกิจกรรมและทำธุรกรรมออนไลน์ต่างๆ รวมถึงสร้างความมั่นคงปลอดภัย และความเชื่อมั่นตลอดจนคุ้มครองสิทธิให้แก่ผู้ใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล

จะเห็นว่ายุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นมีความสัมพันธ์กับการก้าวสู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัล และการศึกษาก็มีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะทำให้อายุทธศาสตร์ดังกล่าวจะบรรลุผล ดังแสดงดังแผนภาพ

บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล : การปรับให้เข้ากับสถานการณ์ (Adaptation : A) การศึกษาต้องทำหน้าที่เพื่อการเตรียมความพร้อมของคนผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

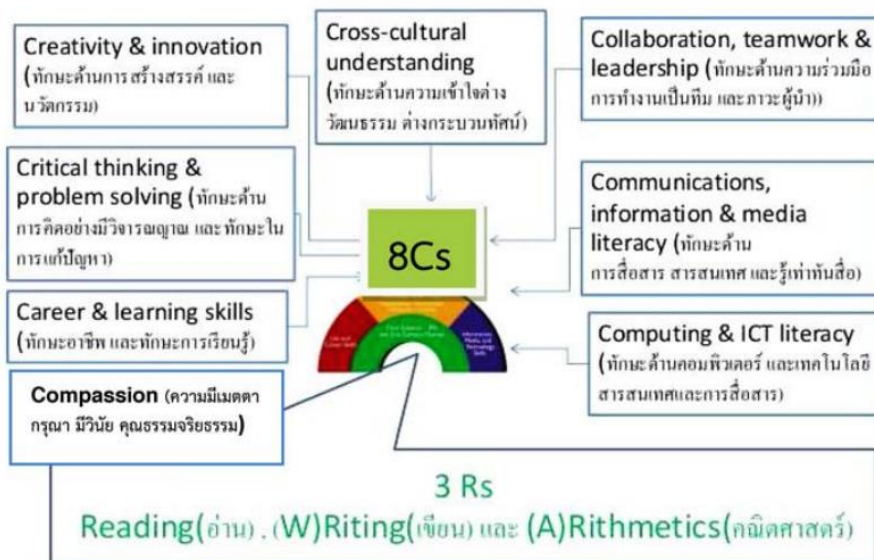
ให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับบริบทโลกดิจิทัลในด้านความรู้ จริยธรรม ทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล ค่านิยม ทศนคติ ที่พร้อมก้าวสู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัล ดังเช่นแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2560-2579 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ มุ่งให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิต อย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 แสดงให้เห็นถึงการเตรียมคนให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง โดยมีหลักจัดการศึกษาดังนี้

1. หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัยตั้งแต่เด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยทำงานและผู้สูงวัยมีโอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อ ให้แต่ละบุคคลได้พัฒนาตามความพร้อมและความสามารถให้บรรลุขีดสูงสุด มีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

2. หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) เป็นการจัดการศึกษา สำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนกลุ่มปกติ กลุ่มด้อยโอกาสที่มีความยากลำบากและขาดโอกาส เนื่องด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและภูมิสังคม ซึ่งรัฐต้องดูแลจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาสนับสนุนผู้เรียนกลุ่มนี้ให้ ได้รับการศึกษาตามศักยภาพและความพร้อมอย่างเท่าเทียม

3. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงชีวิตและการประพฤติปฏิบัติตนของ ประชาชนทุกระดับ เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างพอเพียงเท่าทันและเป็นสุขการศึกษาจึงต้องพัฒนาผู้เรียนให้มี ความรอบรู้ มีทักษะที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอก

4) หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพให้กับประชาชนทุกคน เป็นพันธกิจที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน เนื่องจากรัฐ ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการจัดการศึกษาที่ต้องครอบคลุมทุกช่วงวัยทุกระดับการศึกษาและทุกกลุ่ม เป้าหมายด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลายสนองความต้องการและความจำเป็นของแต่ละบุคคล และได้กำหนด เป้าหมายมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 (3Rs 8Cs) ประกอบด้วย ทักษะและคุณลักษณะต่อไปนี้

ภาพที่ 4 แสดงคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2560-2579, 2560, หน้า 80)

จากภาพ 3Rs ได้แก่ การอ่านออก (Reading) การเขียนได้ (Writing) และการคิดเลขเป็น (Arithmetics) และ 8Cs ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking And Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural Understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศและการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และความมีเมตตา กรุณามีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion)

บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล : การประสานกลมกลืนกันหรือบูรณาการ (Integration) การศึกษาต้องทำหน้าที่ประสานกลมกลืนกันหรือบูรณาการเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึก ค่านิยมร่วม และสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน โดยการเชื่อมโยงและประสานสัมพันธภาพของพลเมืองดิจิทัลให้เป็นกลุ่มสังคมที่มีพลังเชิงสร้างสรรค์ ตัวอย่างของบทบาทการศึกษาที่ทำหน้าที่ประสานกลมกลืนหรือบูรณาการคือ ดังที่แนวคิดในร่างยุทธศาสตร์ชาติได้มุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายอนาคตประเทศไทยที่กำหนดร่วมกันอย่างมีเอกภาพและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยเน้นให้ประชาชนไทยทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกันเพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง เพื่อวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นปัจจัยสำคัญในการนำพาประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเป็นเป้าหมายในอีก 20 ปีข้างหน้า โดยคนไทยในอนาคตต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต มีทักษะในศตวรรษที่ 21 สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรม และผู้ประกอบการ บนฐานของการรู้คุณค่า ความเป็นไทย มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย ความรับผิดชอบต่อสังคม และมีสุขภาวะที่ดี ซึ่งการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องมีแนวทางการพัฒนาเพื่อรองรับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยต้องมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ควบคู่กับการปฏิรูปที่สำคัญทั้งในส่วนของการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม เพื่อให้คนมีความดีอยู่ใน ‘วิถี’ การดำเนินชีวิตและมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างสังคมที่น่าอยู่ และมีการปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉมในทุกระดับตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถกำกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่องแม้จะออกจากระบบการศึกษาแล้ว รวมถึงพัฒนาส่งเสริมและรักขากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษของประเทศให้มีจำนวนเพียงพอ ที่จะผลักดันการเติบโตบนฐานเทคโนโลยีและนวัตกรรมและการปฏิรูประบบเสริมสร้างความรอบรู้และจิตสำนึกทางสุขภาพ เพื่อให้คนไทยมีศักยภาพในการจัดการสุขภาวะที่ดีได้ด้วยตนเอง พร้อมกับการสร้างครอบครัวที่เข้มแข็งอบอุ่นซึ่งเป็นการวางรากฐานการส่งต่อเด็กที่มีคุณภาพสู่การพัฒนาในช่วงอายุถัดไป โดยการส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพ การสร้างครอบครัวที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง (ร่างยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี, 2561) ล้วนสะท้อนให้เห็นบทบาทของการศึกษาต่อการประสานสัมพันธภาพในสังคมให้เป็นปึกแผ่น

นอกจากนั้นควรส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันโดยการสร้างนวัตกรรมทางภูมิปัญญาที่ส่งเสริมให้มีความเป็นพลเมืองดิจิทัล เช่น จัดทำคลังภูมิปัญญาโลกที่ให้ทุกคนมาร่วมสะสม สร้างสรรค์ แบ่งปันความรู้เพื่อความสัมพันธที่ดี ตัวอย่างเช่น งานวิจัยรูปแบบการใช้ไอซีทีของผู้สูงอายุด้วยเทคนิคการเล่าเรื่องแบบดิจิทัลเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาอาหารจันทบูร (อุทิศ บำรุงชีพและคณะ, 2560) ซึ่งพัฒนารูปแบบ การใช้ไอซีทีของผู้สูงอายุด้วย

เทคนิคการเล่าเรื่องแบบดิจิทัลเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาอาหารจันทบูร การพัฒนาทักษะการใช้ไอซีทีของผู้สูงอายุด้วยรูปแบบที่พัฒนาขึ้น การรวบรวมและจัดเก็บความรู้ภูมิปัญญาอาหารจันทบูรของผู้สูงอายุด้วยเทคนิคการเล่าเรื่องแบบดิจิทัล พบว่า รูปแบบการใช้ไอซีทีของผู้สูงอายุด้วยเทคนิคการเล่าเรื่องแบบดิจิทัลเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาอาหารจันทบูร ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมใช้ไอซีทีเพื่อสร้างจุดประกายแนวคิดและแรงบันดาลใจ ขั้นที่ 2 ขั้นดูแลใส่ใจ ให้คำชี้แนะ สร้างสรรค์บทเรื่องเล่า ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติบันทึกรวบรวม และลำดับสื่อดิจิทัลทั้งภาพนิ่งหรือเสียงหรือภาพเคลื่อนไหว ขั้นที่ 4 ขั้นการประเมินผลข้อมูล และขั้นที่ 5 ขั้นนำเสนอและแบ่งปันเรื่องเล่าอาหารดิจิทัลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งผลการวิจัยเป็นการเตรียมผู้สูงอายุด้วยการฝึกอบรมให้ความรู้ด้วยเทคนิคการเล่าเรื่องสู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัล ด้วยการใช้ศักยภาพของเทคโนโลยีดิจิทัล มาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารรวมกลุ่มทางสังคม สร้างสรรค์ แบ่งปันความรู้เพื่อความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชนและถ่ายทอดเรื่องราวสู่อนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล : การสร้างความเฉื่อยเพื่อลดความขัดแย้งและการควบคุมสังคม (Latency) การศึกษาต้องสร้างความเข้าใจที่ติดต่อกันเพื่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ตืออย่างยั่งยืน โดยการถ่ายทอดบรรทัดฐาน ค่านิยม สิทธิ กฎ กติกา และการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อก้าวสู่ความเป็นพลเมือง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในบริบทโลกและภูมิภาคทั้งในด้านเทคโนโลยีดิจิทัลที่พัฒนาแบบก้าวกระโดด การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการค้าระดับภูมิภาคและระดับโลก รูปแบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีการบูรณาการและเชื่อมโยงเศรษฐกิจของโลกเข้าด้วยกัน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีอัตราการเกิดลดลงและเกิดสังคมผู้สูงวัย การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ปัจจัยเหล่านี้ล้วนนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงค่านิยมวิถีชีวิต รูปแบบเศรษฐกิจและปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมไทย การศึกษาจึงจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้กับคนทุกช่วงวัยให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ให้มีการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ทั้งคุณธรรมจริยธรรม ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย และทักษะคุณลักษณะ สมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ดังที่วรวจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (2561, 33-46) ได้เสนอแนวทางพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลโดยการเสริมสร้างความรู้ ทักษะการคิด จริยธรรม สรุปลงได้ดังนี้

1. ความรู้ด้านสารสนเทศ เพื่อสร้างคนให้มีความสามารถในการจัดการและใช้ประโยชน์จากสารสนเทศออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถในการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างทันที่ ความเข้าใจวิธีการเลือกใช้อำนาจหรือใช้กลยุทธ์การค้าอันหลากหลาย การรู้จักแหล่งข้อมูลที่ดี การรู้เท่าทันว่าเนื้อหาที่พบในโลกออนไลน์ ความสามารถประเมินความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ การจัดการกับข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ความสามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลได้อย่างสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ และความเข้าใจประเด็นทางจริยธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้ข้อมูล

2. ความรู้ด้านสื่อ โดยการถ่ายทอดและปลูกฝังจริยธรรม ค่านิยม ความรู้ความสามารถในการเข้าใจตีความ วิเคราะห์ ประเมินเนื้อหาจากสื่อต่างๆ โดยเฉพาะการแยกข้อเท็จจริงออกจากความเห็น อคติ โฆษณา วาระซ่อนเร้น ความเข้าใจประเด็นทางจริยธรรมและทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้สื่อ และสามารถเลือกใช้เครื่องมือในการสร้างสรรค์สื่อได้อย่างเหมาะสม

3. ความรู้ด้านไอซีทีและการปลูกฝังจริยธรรมและการสร้างความชอบธรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะและความรู้ไอซีทีดังนี้ โดยเข้าใจแนวคิดและการทำงานพื้นฐานของเครื่องมือดิจิทัล การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน การเลือกใช้เทคโนโลยีได้เหมาะกับวัตถุประสงค์ การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและรู้จักวิธีใช้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนความเข้าใจประเด็นทางจริยธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้ไอซีที

4. ความรู้และทักษะอื่นๆ ประกอบด้วย ด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น การใช้ไอซีทีเพื่อการสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับกาลเทศะ ทักษะความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ไขปัญหา ทักษะในการสร้างเครือข่าย

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลผ่านมุมมองแนวคิดข้อจำเป็นเชิงหน้าที่ตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม และนอกจากนี้ได้เพิ่มตัวอย่างเทคนิควิธีการจัดการศึกษาร่วมกับเทคโนโลยีในการจัดการศึกษา เพื่อการนำไปประยุกต์ใช้ที่เป็นรูปธรรม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงวิเคราะห์บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลผ่านมุมมองแนวคิดข้อจำเป็นเชิงหน้าที่ตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

บทบาทการศึกษาตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมแนวคิดข้อจำเป็นเชิงหน้าที่ (GAIL)	การพัฒนาสู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship)		
	บทบาทการศึกษาต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล	ตัวอย่างเทคนิควิธีการจัดการศึกษา	ตัวอย่างเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการศึกษาสู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัล
(1) การกำหนดและแสวงหาวิธีการบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal Attainment : G)	การกำหนดกลยุทธ์การสร้างความเป็นพลเมืองดิจิทัล	▶เทคนิคการสอนแบบสืบสอบ (Inquiry Based Learning) ▶เทคนิคการสอนร่วมพลังสมอง (Brainstorming)	1.เทคโนโลยีโลกเสมือน (Virtual Reality : VR) 2.เทคโนโลยีที่ผสมผสานระหว่างโลกแห่งความจริงกับโลกเสมือน (Augmented Reality : AR) 3.การถ่ายทอดสดออนไลน์ (Online TV & Live Streaming)
(2) การปรับให้เข้ากับสถานการณ์ (Adaptation : A)	การเตรียมความพร้อมของคนให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับบริบทโลกดิจิทัลทั้งด้านความรู้ จริยธรรม ทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล ค่านิยม ทศนคติ ที่พร้อมก้าวสู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัล	▶เทคนิคการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) ▶เทคนิคการคิดแก้ปัญหาอนาคต (Future Problem Solving)	4. การเรียนรู้ผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ (Mobile Learning) 5. สื่อสังคม (Social Media) 6. ระบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์แบบเปิด (Moocs) 7. เทคโนโลยีคลาวด์คอมพิวเตอร์ตั้งเพื่อการศึกษา (Cloud Computing)
(3) การประสานกลมกลืนหรือบูรณาการ (Integration : I)	การเชื่อมโยงและประสานสัมพันธ์สภาพของพลเมืองดิจิทัลให้เป็นกลุ่มสังคมที่มีพลังเชิงสร้างสรรค์ เพื่อก้าวสู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัล	▶การสอนแบบโครงงาน (Project Based Learning) ▶การสอนด้วยการลงมือปฏิบัติ (Action Learning)	8. แพลตฟอร์มการเรียนรู้แบบเปิด (Open Learning Platform) 9. แพลตฟอร์มให้บริการตามประสงค์ (On-demand Service Platforms)
(4) การสร้างความเฉื่อยเพื่อลดความขัดแย้งและการควบคุมสังคม (Latency : L)	การสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันเพื่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีอย่างยั่งยืน	▶เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning) ▶เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบจิ๊กซอร์ (Jigsaw)	

ตัวอย่างงานวิจัยทางการศึกษาที่แสดงการประยุกต์แนวคิดของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมเพื่อจัดการศึกษา

งานวิจัยด้านศาสตร์พัฒนศึกษาที่นำทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยที่แสดงถึงการประยุกต์แนวคิดข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่มาทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม โดยคำนึงถึงบริบททางสังคมในทุกมิติเพื่อแสวงหาพัฒนาที่เหมาะสม จึงขอยกตัวอย่างประกอบการนำเสนอ 2 เรื่องดังนี้

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ (2543) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จากการศึกษาเอกสารรูปแบบการศึกษาชุมชนและการวิจัยภาคสนามเพื่อศึกษารูปแบบการศึกษา และได้ประยุกต์แนวคิดในเชิงโครงสร้างหน้าที่นิยมวิเคราะห์รูปแบบการศึกษาชุมชน โดยใช้แนวคิดข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ (Functional Imperatives) พบว่าด้านโครงสร้างและระบบสังคมของชุมชนแต่ละชุมชนเป็นระบบกระทำการที่มีระบบย่อยต่างๆทำหน้าที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ได้แก่ ระบบย่อยที่ทำหน้าที่ทางด้านครอบครัว การให้การศึกษาระดับปฐมวัย การป้องกันและบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ความเชื่อและศาสนา และการสื่อสาร ตามแนวคิดของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมนั้นการทำหน้าที่ของระบบต่างๆ ก็มุ่งหมายที่จะดำรงรักษาคุณภาพของสังคมใหญ่คงอยู่ต่อไปได้ การเปลี่ยนแปลงใดๆ อาจเกิดขึ้นที่ระบบใดระบบหนึ่งในสังคม และส่งผลกระทบต่อระบบอื่น ๆ ส่วนด้านการแก้ปัญหาของชุมชน พบว่าชุมชนในฐานะระบบกระทำการในสังคมมีหน้าที่ที่จะต้องรักษาคุณภาพในระบบสังคมและโดยธรรมชาติของระบบกระทำการต่างๆ ระบบจะมีข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ซึ่งต้องกระทำ โดยการแสวงหาวิธีการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์คือการรักษาคุณภาพของชุมชน จึงได้เสนอแนวการวิเคราะห์ดังนี้

การกำหนดและแสวงหาวิถีทางบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal Attainment) พบว่าชุมชนที่ประสบปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น ชุมชนบางขุนไทรและชุมชนบ้านหลั่นตางมีเป้าหมายที่จะแก้ปัญหาการทำลายทรัพยากร ธรรมชาติ ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาความยากจนและปัญหาสังคม การที่ชุมชนเลือกที่จะใช้โครงการการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการแสวงหาวิถีทางบรรลุเป้าหมายของชุมชนประการหนึ่ง ในขณะที่ตัวโครงการการศึกษาชุมชนเองก็ต้องแสวงหาวิธีการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการด้วยโดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพคน และการพัฒนาสภาพแวดล้อม

การปรับให้เข้ากับสภาพการณ์ (Adaptation) พบว่าการเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยของชุมชนในระบบย่อยใดระบบย่อยหนึ่งในรูปของปัญหาต่างๆ เป็นตัวกระตุ้นให้ระบบสังคมของชุมชนต้องแสวงหาวิถีทางในการแก้ปัญหาโดยมีการจัดลำดับความสำคัญไว้และระดมทรัพยากรจากระบบย่อยอื่นๆ ภายในสังคมและภายนอกสังคมมาเป็นปัจจัยป้อนและวิธีการต่างๆ ในการแก้ปัญหาโครงการการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเปรียบเสมือนเป็นผูกกระทำที่จะช่วยใคร่คนในชุมชนได้เปลี่ยนความคิดค่านิยมและพฤติกรรมใหม่ จึงต้องใช้วิธีการต่างๆ ในการถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย แบบแผนของการกระทำกำหนดโดยลักษณะของปฏิสัมพันธ์ในตัวแปรกระบวนมุ่งไปที่ความสำเร็จของผูกกระทำ

การประสานกลมกลืนกันหรือบูรณาการ (Integration) พบว่าการกระทำของระบบสังคมในการแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา และการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของสังคมเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในระบบสังคม ซึ่งแตกต่างจากชีวิตความเป็นอยู่ปกติของคนในชุมชน ดังนั้นระบบสังคมในชุมชนก็ต้องแสวงหาวิธีการที่จะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในระบบ โดยสร้างตัวแทนการขัดเกลาในสังคมเป็นการปรับพฤติกรรมของคนในสังคมใหม่ ซึ่งอาจกระทำได้ในหลายวิธีจากตัวแทนต่างๆ ได้แก่ ระบบการศึกษา ระบบครอบครัว ระบบศาสนา ดังนั้นโครงการการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนับเป็นสิ่งแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชน ตัวโครงการมีหน้าที่ที่จะจัด

ความขัดแย้งและปรับให้ประสานกลมกลืนกับสภาพชุมชน สิ่งที่คุณดำเนินโครงการกระทำ คือ การเลือกกิจกรรมที่สอดคล้อง กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

การสร้างความเฉื่อยเพื่อลดความขัดแย้งและการควบคุมสังคม (Latency) พบว่าการบรรลุเป้าหมายในการแก้ปัญหาของชุมชนใดก่อให้เกิดบรรทัดฐานใหม่ขึ้นในสังคม อาจเรียกได้ว่าสังคมใดเคลื่อนตัวไปสู่สถานะใหม่ที่ได้อบรมคุณภาพและระบบสังคมมีหน้าที่ที่จะต้องดำรงรักษาคุณภาพนั้นไว้ โดยการจัดการโลกที่จะรักษาแบบแผนไว้ด้วยวิธีการต่างๆ โครงการการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งใดก่อให้เกิดค่านิยมใหม่หรือบรรทัดฐานใหม่ขึ้นในชุมชน บทบาทของโครงการคือการสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนเพื่อให้เกิดพฤติกรรมใหม่ตามที่โครงการได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้

จากการวิเคราะห์ในระดับชุมชนดังกล่าวแสดงให้เห็นวาระระบบสังคมของชุมชนใดใช้ระบบย่อยต่างๆ เขามาทำหน้าที่ตามข้อจำกัดแห่งการหน้าที่ เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนโดยเป็นการทำหน้าที่ ที่ประสานสัมพันธ์กันของระบบย่อยต่างๆ ดังนั้นการแก้ปัญหาคือการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนจึงเป็นการทำหน้าที่ของระบบย่อยต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน

วชิราภรณ์ สังข์ทอง (2554) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้สำหรับเครือข่ายทางสังคม เพื่อสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมสำหรับเด็กและเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพการเรียนรู้ปัญหา ปัจจัย และเงื่อนไขสำหรับเครือข่ายทางสังคมในการจัดการเรียนรู้ และนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้สำหรับเครือข่ายทางสังคมเพื่อสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมสำหรับเด็กและเยาวชน พบว่าด้านปัญหาเด็กและเยาวชนประกอบด้วย การขาดภูมิคุ้มกันทางสังคมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ นำไปสู่ปัญหาสังคมอื่นๆ เช่น ด้านยาเสพติด ด้านการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และด้านบริโภคนิยมจนเกินความจำเป็น แต่ละพื้นที่มีศักยภาพในการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคม ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรวมตัวเป็นเครือข่ายทางสังคม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และสมาชิกในครอบครัวสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ แต่ประสบปัญหาการจัดการเรียนรู้ด้านความตระหนักความจริงใจ มาตรการจัดการเรียนรู้ การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ งบประมาณ และการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สำหรับปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้มี 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย เครือข่ายทางสังคมสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นเครือข่ายที่ให้ทั้งความรู้และได้เรียนรู้ ระบบคลังความรู้ออนไลน์ของเครือข่ายทางสังคม ระบบการช่วยเหลือและ ให้คำแนะนำที่ง่ายต่อการเข้าถึง ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ภาครัฐสนับสนุนแหล่งเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้จากฐานวัฒนธรรมผสมผสานวิชาการสมัยใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น

สำหรับการประยุกต์แนวคิดในเชิงโครงสร้างหน้าที่นิยมวิเคราะห์รูปแบบการศึกษาชุมชน โดยใช้แนวคิดข้อจำกัดแห่งการหน้าที่ (Functional Imperatives) พบว่าข้อค้นพบจากการนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้สำหรับเครือข่ายทางสังคมเพื่อสร้างเสริม ภูมิคุ้มกันทางสังคมสำหรับเด็กและเยาวชน มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมได้ดังนี้

การกำหนดและแสวงหาวิถีทางบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal Attainment) พบว่าเป้าหมายของรูปแบบการเรียนรู้สำหรับเครือข่ายทางสังคม คือการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เด็กและเยาวชนมีทักษะการเรียนรู้ การปรับตัวและเตรียมพร้อมกับสภาวะการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การปรับให้เข้ากับสภาพการณ์ (Adaptation) พบว่าเครือข่ายทางสังคมจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการหรือปัจจัยป้อนในการแก้ไขปัญหาการขาดภูมิคุ้มกันทางสังคมของเด็กและเยาวชน ทั้งนี้การปรับหรือประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ของสังคมตามรูปแบบการเรียนรู้สำหรับเครือข่ายทางสังคม สามารถจำแนกได้คือจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ เนื้อหาการเรียนรู้ ช่องทางการเรียนรู้ ทรัพยากรของเครือข่าย มาตรการหรือแนวทางการจัดการเรียนรู้

การประสานกลมกลืนกันหรือบูรณาการ (Integration) พบว่าเป็นวิธีการในการแก้ปัญหาขาดภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นขั้นตอนการปรับพฤติกรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นสำหรับเครือข่ายทางสังคม ซึ่งกระทำได้ตามวิธีการของรูปแบบการเรียนรู้สำหรับเครือข่ายทางสังคมได้ เช่น การเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคม ทั้งนี้การเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคมเข้าด้วยกันทำให้วัฒนธรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ มีพลังพลวัตของการปรับเปลี่ยน และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ตลอดจนเป็นการสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของคนในแต่ละพื้นที่ได้อย่างชัดเจน อีกทั้งเกิดความเข้าใจถึงความสำคัญ และความสอดคล้องระหว่างเครือข่ายทางสังคมกับปัญญาและรากฐานความคิดที่มีผลต่อค่านิยมและพฤติกรรมของคนในสังคม

การสร้างความเฉื่อยเพื่อลดความขัดแย้งและการควบคุมสังคม (Latency) พบว่า การรักษาคุณลักษณะของรูปแบบการเรียนรู้ภายใต้กฎเกณฑ์และกติกา ที่เครือข่ายทางสังคมเห็นพ้องต้องกัน ได้แก่ 1) การจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 2) การรักษาและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก 3) การกำหนดมาตรการ/กลไกสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ 4) การระดมทรัพยากรเพื่อสนับสนุน 5) สร้างระบบช่วยเหลือแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ 6) การสร้างเครือข่ายการเชื่อมต่อกันใหม่อย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์หีบห่อการศึกษาตามมุมมองของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยามว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาท่ามกลางบริบทสังคมโลกดิจิทัล ในฐานะกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยการถ่ายทอดและปลูกฝังจริยธรรม ค่านิยม ทักษะ องค์ความรู้ที่จำเป็นในการพัฒนาและการควบคุมสังคมให้พร้อมจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในฐานะสมาชิกของสังคม หรือ “social man” เพื่อก้าวสู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างสมบูรณ์เพื่อให้มีสมรรถนะท่ามกลางพลวัตการเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรมการสื่อสารและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). *แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม*. กรุงเทพฯ :
- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- เจมส์ เบลล์ และ รอน แบริน. (2556). *ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21* (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และ อธิป จิตตฤกษ์, แปล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเพ่นเวสต์.
- ชนิดา รักษ์พลเมือง. (2534). *พื้นฐานการศึกษา หลักการแนวคิดทางสังคม*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- ชนิดา รักษ์พลเมือง. (2557). *กระบวนการทัศน์พัฒนศึกษา*. กรุงเทพฯ : เดือนตุลา.
- ชัยยศ อิมสุวรรณ. (2543). *การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิรงรอง รามสูต. (2556). *การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วชิราภรณ์ สังข์ทอง. (2554). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้สำหรับเครือข่ายทางสังคมเพื่อสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมสำหรับเด็กและเยาวชน*. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร ศรีอาน. (2524). *การศึกษากับการพัฒนา*. ใน “พัฒนศึกษา” หน้า 1-16. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2561). *คู่มือพลเมืองดิจิทัล*. กรุงเทพฯ : ดิวันโอวัน เปอร์เซนต์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ร่างแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อุทิศ บำรุงชีพ, พัทธวีภา โพธิ์ศรี และอดิเรก นาวารัตน์. (2560). *การพัฒนารูปแบบการใช้ไอซีทีของผู้สูงอายุ ด้วยเทคนิคการเล่าเรื่องแบบดิจิทัลเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาอาหารจันทบูร*. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Craig Silverman. (2016). *This Analysis Shows How Viral Fake Election News Stories Outperformed Real News On Facebook*. Retrieved August, 17, 2018. from <https://www.buzzfeednews.com/article/craigsilverman/viral-fake-election-news-outperformed-real-news-on-facebook#.guYApz3za>
- Darrell, M. W. (2017). *How to Combat Fake News and Disinformation*, Brookings Institution. Retrieved August, 17, 2018. from <https://www.brookings.edu/research/how-to-combat-fake-news-and-disinformation/>
- Ribble, M., Bailey, G., & Ross, T. W. (2004). Addressing Appropriate Technology Behavior. *Learning & Leading with Technology*, 32(1), 6-12.
- Ribble, M., & Bailey, G. (2007). *Digital Citizenship in Schools*. Washington, DC: ISTE.
- Rousseau, Jean-Jacques. (1974). *The Social Contract*. Middlesex: Penquin Books
- Schofield, H. (1972). *The Philosophy of education : An Introduction*. Lonon : Gorge Allen and Unwin.